

УДК 342.9:004

ЗОЛОТАР О.О., кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник
Науково-дослідного центру правової інформатики
Національної академії правових наук України

КЛАСИФІКАЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

Анотація. Щодо критеріїв класифікації та видів інформаційної безпеки.

Аннотація. Относительно критериев классификации и видов информационной безопасности.

Summary. As to criteria of classification and types of information security.

Ключові слова: інформаційна безпека, класифікація інформаційної безпеки.

Кінець ХХ століття вніс значні зміни у розуміння інформації та її соціального значення в суспільстві. Це пов'язано з процесом формування інформаційного суспільства, тобто суспільства, основною ознакою якого є стрімко зростаюча, всепроникаюча інформація про всі сторони життєдіяльності людства. Головними аспектами, що визначають соціальне і політичне обличчя та рівень розвитку такого суспільства, є “інформованість населення, безперешкодна робота всіх служб масової інформації та їх здатність збирати і передавати об'єктивні відомості, їх оцінки, а також, що не менш важливе, інтерес до їх роботи у всіх верствах народу, доступність інформації та наявність технічних засобів, що дають змогу її отримати” [1, с. 130].

Сьогодні межа між реальним світом і віртуальним є надзвичайно прозорою. “Наші телефони й камери перетворилися на очі й вуха”, – констатує Тім О'Рейлі, видавець книжок на комп'ютерну тематику. “Датчики GPS визначають, де ми, на що дивимось і як швидко пересуваємось. ...Всесвітня мережа поступово замінює собою цілий світ – адже все і всі у світі відкидають так звану “інформаційну тінь” із даних, що мають величезний потенціал і можуть надати нам надзвичайні можливості” [2]. Зміна середовища призводить до зміни умов безпеки у цьому середовищі та обумовлює постановку питання щодо інформаційної безпеки людини, суспільства та держави.

Серед основних напрямів досліджень проблем інформаційної безпеки в юридичній науці Марушак А.І. називає “визначення основних понять та категорій, які застосовуватимуться для унормування відповідних суспільних процесів” [3, с. 18].

Метою статті є окреслення критеріїв класифікації та видів інформаційної безпеки.

Актуальність дослідження вказаної проблематики обумовлюється підвищеною увагою до питань інформаційної безпеки з боку вчених-правників, фахівців з державного управління, безпекознавства, політичних, соціологічних та інших наук: О.А. Баранова, К.І. Белякова, В.М. Брижка, В.І. Гурковського, Р.А. Калюжного, Б.А. Кормича, О.І. Косілової, В.А. Ліпкана, А.І. Марушака, В.Г. Пилипчука, М.І. Панова, Г.І. Почепцова, В.А. Петрика, В.С. Цимбалюка, І.І. Юзвішина, В.І. Ярочкіна та багатьох інших.

Інформаційна безпека у статусі національної інформаційної безпеки в Україні нині розглядається як багатофункціональна, багатоаспектна, багатозначна категорія у складі видів та різновидів національної безпеки [4, с. 72]. З точки зору нормативістського підходу це впливає із Закону України “Про Основи національної безпеки України” від 19 червня 2003 року № 964-IV [5].

Інформаційна безпека визначається законодавством України як стан захищеності життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави, при якому запобігається завдання шкоди через: неповноту, невчасність та невірогідність інформації, що використовується; негативний інформаційний вплив; негативні наслідки застосування інформаційних технологій; несанкціоноване поширення, використання, порушення цілісності, конфіденційності та доступності інформації. Це визначення, як і сам Закон України “Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки” [6], містить ряд дискусійних положень, зокрема щодо того, чи є інформаційна безпека станом, чи процесом, однак це не є предметом цієї статті.

Зупинимось лишень на тому, що в цьому визначенні закріплено поділ інформаційної безпеки на її різновиди: людини, суспільства і держави. Водночас, такий поділ цілком співзвучний з положеннями Закону України “Про основи національної безпеки України”, де об’єктами національної безпеки визначені:

людина і громадянин – їхні конституційні права і свободи;

суспільство – його духовні, морально-етичні, культурні, історичні, інтелектуальні та матеріальні цінності, інформаційне і навколишнє природне середовище і природні ресурси;

держава – її конституційний лад, суверенітет, територіальна цілісність і недоторканність.

Відповідно, *першим критерієм класифікації інформаційної безпеки можна визначити її об’єкти*. І за цим критерієм на основі чинного законодавства виділяються такі види інформаційної безпеки: інформаційна безпека людини, інформаційна безпека суспільства, інформаційна безпека держави.

Науковці, досліджуючи питання інформаційної безпеки, є цілком одностайними щодо використання категорій “інформаційна безпека держави” і “інформаційна безпека суспільства”. А от для означення першого й головного за змістом (якщо вірити ст. 3 Конституції України [7]) виду інформаційної безпеки поряд з категорією “інформаційна безпека людини” використовуються категорії “інформаційна безпека особи”, “інформаційна безпека особистості”, “інформаційна безпека громадянина”. При цьому різниця є й у змісті цих категорій. Для прикладу, В. Петрик вважає, що “інформаційна безпека – стан захищеності особи, суспільства і держави, при якому досягається інформаційний розвиток (технічний, інтелектуальний, соціально-політичний, морально-етичний), за якого сторонні інформаційні впливи не завдають їм суттєвої шкоди” [8].

Г. Сащук визначає інформаційну безпеку особистості як стан захищеності особистості, різноманітних соціальних груп та об’єднань людей від впливів, здатних проти їхньої волі та бажання змінювати психічні стани і психологічні характеристики людини, модифікувати її поведінку та обмежувати свободу вибору [9].

Найбільш слушною і обґрунтованою здається думка Б. Кормича, який відмежовуючи інформаційну безпеку людини від державної безпеки, зазначає, що її специфіка в тому, що вона базується, передусім, на чітких та дієвих гарантіях прав і свобод людини у сфері інформації [10, с. 235].

Водночас, повертаючись до видів інформаційної безпеки за ознакою об’єкта, слід зазначити, що науковці часто говорять про інформаційну безпеку та інформаційні загрози інтересам особи, суспільства, держави [3, 8, 11, 12]. Поняття “особа” змістовно охоплює фізичних осіб (громадяни, іноземці, особи без громадянства) і юридичних осіб (до яких також належить держава). Відповідно, така позиція є теоретично обґрунтованою, проте, слід зауважити, що при розмежуванні об’єктів інформаційної безпеки йдеться насамперед про різний правовий статус, а також різні загрози їх

безпеці. Саме тому вбачається необхідним чітке розмежування видів інформаційної безпеки з метою ефективної організації охорони і захисту визначених об'єктів.

Слід зауважити, що в законодавчому визначенні інформаційної безпеки не згадується про інформаційну безпеку юридичних осіб. Водночас, існує значний обсяг відносин, що виникають з приводу реалізації прав в інформаційній сфері юридичними особами. І ці відносини також регулюються державою. Тому ще одним видом інформаційної безпеки за об'єктною ознакою вважаємо *інформаційну безпеку юридичних осіб*.

Наступним об'єктом інформаційної безпеки вважаємо *міжнародне співтовариство*. Це обумовлено, насамперед, процесами глобалізації. З політичної точки зору глобалізація означає завершення холодної війни, руйнування біполярної картини світу, посилення взаємозалежності країн, становлення нового міжнародного та світового порядків. У цьому сенсі процеси глобалізації вносять певні корективи у геополітичну модель міжнародних відносин. Захист національних інтересів передбачає сьогодні не стільки розширення державою свого життєвого простору, скільки усунення іноземного втручання у свої внутрішні справи, забезпечення непорушності своїх кордонів, відстоювання своїх ідеологічних позицій. Життєвий простір розглядається не як територіально зумовлений, а як простір економічних зв'язків, телекомунікацій, інформаційного впливу тощо [13, с. 188]. Процеси глобалізації підвищують взаємозалежність сучасного світу, внаслідок чого відбувається значне послаблення національного державного суверенітету, і водночас підвищується значення колективної безпеки, в тому числі інформаційної.

Таким чином, за об'єктною ознакою інформаційна безпека може бути класифікована:

- інформаційна безпека людини;
- інформаційна безпека юридичних осіб;
- інформаційна безпека суспільства;
- інформаційна безпека держави (національна інформаційна безпека);
- інформаційна безпека міжнародного співтовариства.

У свою чергу, щодо інформаційної безпеки людини, можемо говорити про громадян, іноземців і осіб без громадянства, про осіб зі спеціальним статусом – державних службовців, журналістів, неповнолітніх тощо; щодо інформаційної безпеки юридичних осіб – стосовно комерційних і некомерційних організацій, в т.ч. об'єднань громадян, релігійних організацій тощо.

Інформаційна безпека кожного об'єкта становить його можливість існувати і розвиватись незалежно від наявності внутрішніх та зовнішніх інформаційних загроз. Відповідно *другим критерієм може бути визначено загрози інформаційній безпеці*. Згідно з поділом загроз на зовнішні і внутрішні можна виділити *внутрішню і зовнішню інформаційну безпеку*.

При цьому зміст кожної визначається залежно від того, що чи хто є об'єктом інформаційної безпеки. Наприклад, внаслідок глобалізаційних процесів у світі сформувався нова група загроз національній безпеці України, які полягають у можливості глобального контролю недержавними і світовими інформаційними мережами, мережами електропостачання та транспортування, розповсюдження масової безконтрольної та нелегальної міграції, появі та поширенні міжнародного тероризму тощо. [14, с. 23]. За змістом ці загрози є зовнішніми. Водночас, в Законі України “Про Основи національної безпеки України” серед загроз національній безпеці України в інформаційній сфері на першому місці визначено “прояви обмеження свободи слова та

доступу громадян до інформації”. Ця внутрішня загроза є очевидною не лише для громадян України, а й для міжнародного співтовариства. Правозахисна організація “Freedom House” в доповіді “Свобода преси-2010: Глобальне дослідження незалежності медіа” назвала Україну країною з “частковою свободою”. В рейтингу із 196 держав Україна розділяє разом з Мексикою та Кувейтом 115-е місце [15].

В залежності від того, яким загрозам необхідно протистояти, внутрішнім чи зовнішнім, повинні визначатись суб’єкти, способи і засоби інформаційної безпеки.

28 березня 2011 року 75-річна громадянка Грузії пошкодила оптиковолоконну магістраль Телеком Залізниці, внаслідок чого вся Вірменія і велика частина Грузії залишилися без Інтернету. Згідно з інформацією МВС Грузії, обвинувачена шукала в землі мідь, під час чого і пошкодила оптиковолоконну магістраль. “У жінки не було спільників і діяла вона самотійно. В результаті пошкодження Інтернет був відключений у Тбілісі й кілька годин повністю був відключений по всій території Вірменії” [16]. Таким чином, виявляється, що загрозою інформаційній безпеці цілої держави (і навіть частині сусідньої) може стати поведінка людини не спрямована безпосередньо на неї. Водночас, інформаційні загрози у формі умисних дій (бездіяльності), що спрямовані на інформаційну безпеку, є більш прогнозованими, а ймовірність їх виявлення і запобігання реалізації таких загроз є вищою за умови своєчасного виявлення їх джерела.

Висновки.

1. Інформаційна безпека як складне комплексне явище вимагає міжгалузевих досліджень, які здійснюються в межах правових, політичних, соціологічних наук тощо.

2. В межах цієї статті здійснено спробу класифікувати інформаційну безпеку за двома критеріями.

За *об’єктною ознакою* можуть бути визначені такі види інформаційної безпеки: людини; юридичних осіб; суспільства; держави (національна інформаційна безпека); міжнародного співтовариства.

Відповідно до *загроз інформаційній безпеці* пропонується розмежовувати внутрішню і зовнішню інформаційну безпеку. При чому зміст кожної визначається залежно від того, що чи хто є об’єктом інформаційної безпеки.

3. Класифікація інформаційної безпеки має як теоретичне, так і практичне значення. Розмежування видів інформаційної безпеки є необхідним задля визначення джерел виникнення інформаційних загроз, ефективної охорони і захисту об’єктів інформаційної безпеки, а також має враховуватись при визначенні суб’єктів, способів і засобів інформаційної безпеки.

Використана література

1. Кастельс М. Информационная эпоха : экономика, общество, культура / М. Кастельс ; [пер. с англ. под науч. ред. Шкаратана О.И.]. – М., 2000. – С. 351.
2. Беркмен О. Зникла межа між віртуальним і матеріальним світами / О. Беркмен. – Режим доступу : [//www.osvita.telekritika.ua/print/material/2099](http://www.osvita.telekritika.ua/print/material/2099)
3. Марущак А.І. Дослідження проблем інформаційної безпеки у юридичній науці / А. Марущак // Правова інформатика. – 2010. – № 3(27). – С. 17-21.
4. Гурковський В.І. Безпека як об’єкт правовідносин в умовах глобального інформаційного суспільства / В. Гурковський // Правова інформатика. – 2010. – № 2(26). – С. 72-77.
5. Про Основи національної безпеки України : Закон України від 19.06.03 р. № 964-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 39. – Ст. 351.
6. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки : Закон України від 09.01.07 р. № 537-V // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 12. – Ст. 102.

7. Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради. – 1996. – № 30. – ст. 141.
8. Петрик В. Сутність інформаційної безпеки держави, суспільства та особи / В. Петрик. – Режим доступу : // www.defpol.org.ua/site/index.php/uk
9. Сашук Г. Інформаційна безпека у контексті розвитку інформаційного суспільства / Г. Сашук. – Режим доступу : // www.journ.univ.kiev.ua/trk/publikacii/satshuk_publ.php
10. Кормич Б.А. Інформаційна безпека: організаційно-правові основи : навч. посібник / Б. Кормич. – К. : Кондор, 2004. – 384 с.
11. Цимбалюк В.С. Суспільна мораль як різновид інформаційної безпеки / В. Цимбалюк // Правова інформатика. – 2010. – № 1(25). – С. 23-28.
12. Брижко В. Про приведення інформаційного законодавства України у відповідність до положень європейського права / В. Брижко // Правова інформатика. – 2010. – № 1(25). – С. 14-22.
13. Шульга М. Геополітика в контексті світових трансформаційних процесів / М. Шульга // Вісник Ужгородського університету. – 2004. – С. 185-207. – [Вип.1]. – (Серія: Політологія, Соціологія, Філософія).
14. Косілова О.І. Інформаційна безпека України в умовах глобалізації / О. Косілова // Правова інформатика. – 2010. – № 3(27). – С. 22-28.
15. Свобода вірити // Кореспондент. – 9 вересня 2010 р. – Режим доступу : <http://www.ua.korrespondent.net/opinions/1114538>
16. Літня грузинка на кілька годин залишила Вірменію без інтернету // Кореспондент. – 5 квітня 2011 р. – Режим доступу : // www.ua.korrespondent.net/strange/1203961-litnya-gruzinka-na-kilka-godin-zalishila-virmeniyu-bez-internetu

~~~~~ * * * ~~~~~